

ZAPISKI

PROFILI AVSTRIJE. Evropa-založba (Wien-Köln-Stuttgart-Zürich) je uvrstila v svoj knjižni program zbirko z naslovom *Österreichprofile*. To odločitev utemeljuje založba takole: »Avstrija leži na križišču dveh svetov. To je vzrok raznih problemov te dežele, ki jih moremo pojasniti le, če tehtamo nasprotujoče si sodbe in primerjamo različna stališča. *Österreichprofile* naj torej ne služijo le diskusiji o teh problemih, temveč tudi dokumentaciji bistvenih dogodkov najnovejše avstrijske zgodovine. Avstrija je svojo državno obliko večkrat menjala, doživela je vojne in bratske boje ter je izgubljeno svobodo zopet pridobila. Zdi pa se, da je mimo zavesti sodobnikov šlo vse to brez sledu. *Österreichprofile* naj torej prispevajo k oblikovanju javnega mnenja in k orientaciji v našem času, naj bodo sredstvo za iskanje resnice v zgodovini naše dežele.«

Leta 1965 je izšla v tej zbirki knjiga *Anschluss an die Zukunft, Österreichs unbenächtigte Gegenwart und Vergangenheit* (208 strani). Spisal jo je Günther Nennung, Dunajčan, star 45 let, dr. phil. in rer. polit. Do leta 1958 je bil namestnik glavnega urednika graškega socialističnega dnevnika *Neue Zeit*, sedaj pa je soizdajatelj in glavni urednik znane revije *Forum*. Sodeluje pa še pri več drugih, socialističnih in nesocialističnih časnikih in časopisih. Leta 1960 in 1961 je dobil nagrado Theodorja Körnerja, bivšega predsednika avstrijske republike, socialista. Je še ustanovni član Avstrijskega tiskovnega sveta, predsednik strokovne organizacije avstrijskih časnikarjev in član predsedstva Mednarodne časnikarske federacije.

Spis hoče biti »čista provokacija«, hoče pretresti, razkrajati, rušiti, je napad na duhovno letargijo sredi siceršnje politične stabilnosti in gospodarskega razcveta. »Noče biti patriotičen«. Pisatelj se zaveda, da mu je mogoče nasprotovati, da se mogoče kje moti, da ga bodo popravljali in da se bo tudi sam moral popravljati. A treba je tvegati. Nennung je bojevita natura. Te metodo pisanja imenuje pisatelj sam *Als-ob*-metodo.

Ko pravi, da noče učinkovati konstruktivno, pa tega ni razumeti tako, kakor da pisatelj ne ruši obstoječega v imenu neke »velike« ideje, vizije. O tem zvmemo nekaj jasnejšega, določnejšega pravzaprav šele v zadnjih poglavjih, ki imajo skupen naslov *Znamenja bodočnosti*. Ko ruši, je pisatelju v političnem pogledu pred očmi »utopična« (sam tako pravi) dežela Evropa, »zveza svobodnih in enakih demokracij Vzhoda in Zahoda«; v duhovnem pogledu pa »zlitje treh evropskih duhovnih tokov: tega, kar je od meščanskega liberalizma še življenja zmožnega ostalo, kar je od socializma na Zahodu in Vzhodu, ob neprestanih novotah, prestalo ognjeno preizkušnjo in končno, kar je od krščanstva sposobno vezati Vzhod in Zahod, poglobiti zvezo med njima (stran 200). Pred očitkom eklekticizma se pisatelj izrečno zavaruje (prim. str. 189). Glavni nosilec ideje take Evrope pa morajo biti socialistične stranke. V Avstriji naj bo to reformirana, znova zrevolucionirana, na avstrijski »revolucionarni socializem« (Otto Bauer, Friedrich in Max Adler!) navezujoča, socialistična stranka, ki bo programsko točko združene Evrope iz leta 1958 izvajala z resno doslednostjo (prim. str. 202—205).

Začetna poglavja spisa govore o lažeh in vrzelih, o neresničnem in zamolčanem v novejšem avstrijskem zgodovinopisju oziroma v avstrijski zgodovinski zavesti, o oficialni mitologiji in o resnični, skrivni oziroma prikrivani zgodovini, kakor pravi pisatelj. Dokler ne bo ta dualizem premagan, dokler ne bosta

zmagali resnica in pogumna odkritost, Avstrijci ne bodo našli pravilnega priključka ne na preteklost ne na bodočnost. »K Avstriji se more iskreno priznati le tisti, ki ima pogum, da se iskreno prizna tudi k njeni sramoti« (str. 102). Nacionalna zgodovina je *continuum* in ne sme biti *interruptio*, prekinitev (prim. str. 28), ni samo črna ali samo rdeča, temveč je zgodovina celotnega prebivalstva avstrijskega ozemlja, vseh gibalnih silnic.

Predstava o dobrih starih časih v habsburški monarhiji je nesmiselna, še bolj nesmiselno pa se vidi pisatelju pripovedovanje, da je bilo v monarhiji vse slabo. Pisatelj govori v tej zvezi celo o socialističnem »kanibalizmu« nasproti Habsburžanom. »Ne brcajmo mrtvih« (str. 51). Staroavstrijski vodilni plasti pa očita, da je prvo svetovno vojno začela z »brezdanjo lahkomišelnostjo«. Če zgodovina res pozna kazen in plačilo za cele države, je mogla biti kazen za monarhijo, ki je bila razvoja sicer sposobna, zaradi te »provokacije« komaj manjša kakor propad (prim. str. 38).

Prva republika je bila 12. novembra 1918 proglašena na pritisk delavstva, socialnih demokratov, in jo je buržoazija vedno imela za vsiljeno ji državno obliko, pravi Nanning. Dvanajsti november, ustanovitveni dan avstrijske republike, pa ni državni praznik. Praznujejo ga dejansko le socialni demokrati, ki pa pri tem pozabljajo oziroma zamolčujejo, da je bila avstrijska republika 12. novembra proglašena obenem kot sestavni del nemške republike. »Ali je dan, ko je bilo hkrati s samostojnostjo proglašeno tudi njeno prenehanje, primeren za državno praznovanje?« (str. 42).

Notranji politični razvoj prve avstrijske republike od oktobra 1920 (ko so socialni demokrati izstopili iz koalicije s krščanskimi socialci), označuje pisatelj kot prikrito ali odkrito državljansko vojno. Ne gre pa ocenjevati tega razdobja samo negativno. »Ko je položaj postal resen, sta bili obe strani pripravljene za svoje ideje tvegati tudi življenje.« Toda, ali ni ta pisateljev kriterij za pozitivno ocenjevanje neke dobe, borbe zelo problematičen?

Avstrofašizem (str. 45—50) označuje pisatelj kot pritlikavo gibanje, katerega brutalne metode so bile omiljene nekoliko le z avstrijsko šlamperijo«. Bedasto je bilo v boju proti nacizmu zavračati koalicijo s socialnimi demokrati. Bauer je že v *Arbeiter Zeitung* 27. decembra 1933 pokazal neko razumevanje za stanovsko državo, s pogojem, da bo ohranjena svoboda organiziranja in svoboda štrajka ter politična demokracija. Sklicevanje avstrofašizma na papeško encikliko *Quadragesimo anno* je bilo skrajno površno, katoliški socialni nauk ni bil prav nič upoštevan. Benediktu Kautskemu je črtala cenzura dobesedne izvlečke iz papeške enciklike, češ da so marksistični.

Najdaljše in najboljše v Neningovi knjigi je poglavje o avstromarksizmu (str. 51—90). Pisano je z očitno velikim znanjem, hvalevredno odkritostjo, z ostrimi, jasnimi karakterizacijami njegovih glavnih predstavnikov: Otta Pauerja, Karla Rennerja in Maksa Adlerja. Z velikim zadoščenjem ugotavlja na več mestih, da se je le radikalni teoriji in agitacijski besedi avstromarksistov, ne da bi tej teoriji sledila tudi enako radikalna praksa (Otto Bauer in Max Adler!), oziroma njihovi marksistični terminologiji s sicer jasno nemarksističnimi tezami (Karl Renner!) zahvaliti, da komunisti v Avstriji nikdar niso postali močna stranka, politična sila. Poročilo o Neningovi knjigi bi postalo preobsežno, če bi navedli vsaj vso glavno vsebino tega poglavja. To poglavje je treba brati v celoti. Nanning sam se nam odkrije v tem poglavju kot navdušen občudovalec avstromarksizma: »Kakšna bistvena storilnost — v njeni zdravi mešanici

nezmotljivega realizma, tradicijske vezanosti in navidezno radikalnega temperameta!« (str. 85). »Kdaj bo napisano to poglavje avstrijske zgodovine: socialna demokracija kot edina državotvorna politična sila prve republike — ali obenem dvoje poglavij: socialna demokracija kot edina državotvorna sila prve republike in monarhije? Bili so zgodovinski trenutki, ko je bila Avstrija v taboru avstromarksizma in nikjer drugje ne. Drugje so bile le posamezne razvaline« (str. 84 do 85). Na več mestih v tem poglavju in še pozneje govori Nennning tudi o usodnosti in pridobljivosti srednjih socialnih slojev za socialnodemokratsko stranko (npr. str. 57—58, 75, 151).

Med avstrijskimi zgodovinskimi lažmi in vrzelmi, zamolčevanji, posveča Nennning največjo pozornost nacizmu. Dokumenti o sprejemu Hitlerja v Avstriji 12. marca 1938, ki jih Nennning navaja (str. 95—102), govore o velikem (nekateri o »brezprimerinem«) navdušenju Avstrijcev v mestih, na kmetih, v delavskih predelih. Kardinal Innitzer je poslal Hitlerju pozdravno brzozavko, zaukazal zvoniti in razobesiti na cerkvah zastave s kljukastim križem. V spomenici nürnberškemu sodišču razlaga Karl Renner, zakaj sta leta 1938 dali dve tretjini Avstrijcev tako kakor on sam prednost Hitlerju pred Schuschniggom (str. 98). Ta navdušeni sprejem je vplival tudi na angleško in francosko vlado oziroma jima je dal argument več, da sta pohiteli s priznanjem Anschlusa. Na ameriško vlado je vplival kar bistveno odločilno. Z rezervo pa je treba sprejeti razne izjave pred nürnberškim sodiščem, ki jih navaja Nennning, da se je Hitler šele med tem navdušenim sprejemom odločil, da Avstrijo Nemčiji popolnoma priključi.

O Nennningu samem, ki se sicer kaže v tem spisu kot zaklet sovražnik fašizma, nacizma, bi mogli trditi, da bi po isti logiki kakor Renner glasoval za Anschluss tudi on. Nennningu je namreč velenemška (pravi »großdeutsche«) ideja zelo »častita ideja«; to je bila ideja avstrijskih demokratov iz leta 1848 in iz leta 1918. Anschluss sam po sebi je bil velik zgodovinski dogodek, z močno zgodovinsko utemeljenostjo. Le zgodovinska ironija je hotela, da je prišlo do Anschlusa prav s Hitlerjem, da je prav njemu uspelo, za kar so se nemški in avstrijski demokrati v letu 1848 in 1918 zaman trudili (prim. str. 112, 195) itd. Velenemška ideja ni nikakor karakteristična posebnost nacizma. Nennning zamerja v tem pogledu nacizmu samo to, da je to idejo med Avstrijci umazal, diskreditiral. Nacionalna zavest Avstrijcev prve republike je bila povečini velenemška, pravi Nennning. Prav socialni demokrati so bili največji velenemci (Großdeutsche, str. 115), a obenem nasprotniki nacizma. Le liberalni, meščanski velenemci so skoraj v celoti prešli k nacistom. Avstrijska nacionalna zavest se je jasno in kot volja večine začela oblikovati šele pod nacistično diktaturo, v skupnem trpljenju preganjanih socialnih demokratov in krščanskih socialcev, v koncentracijskih taboriščih. »Res, okrog 100 let so se Avstrijci podili za sanjami o Anschlussu. Pod nečloveškim pritiskom Hitlerja in v Hitlerjevih pošastnih taboriščih je nastala trdna, trajna oblika avstrijskega patriotizma. Hitler ni bil samo uničevalec, temveč tudi stvarnik avstrijske samostojnosti« (str. 196). Šele v teh letih, leta 1945, sta se volja Avstrijcev in volja zmagovalcev našli na skupni liniji; leta 1918 je bila samostojna avstrijska država le volja, diktat zmagovalcev. Po Nennningu pa je avstrijska nacija, nacionalna zavest še vedno *in statu nascendi* (str. 106), vendar življenjsko že zelo močna in se še utrjuje. V paralelogramu političnih sil sedanosti bi oživljenje velenemške ideje pomenilo še nekaj hujšega kakor zločin, namreč politično neumnost in škodo

za demokracijo (prim. str. 117). Ko govori o demokraciji, pa misli Nanning Zahod.

Kljub tem ugotovitvam se Nanning kar z neko žolčnostjo zaletava ob tiste Avstrijce, zgodovinarje in publiciste (očitno misli predvsem tiste *Österreichische Gemeinschaft*, ne da bi jih izrečno imenoval), ki govorijo o samobitni avstrijski kulturi in opozarjajo tudi na avstrijske jezikovne posebnosti. Jezikovno in kulturno so Avstrijci Nemci (str. 105), pravi Nanning; lažljivo, omejeno in izraz duhovne ožine je trditi kaj drugega. Pomanjkljivost nemškega izrazoslovja, ki ima za pojma ljudstvo in narod isti izraz — *Volk* (ter je še iz konteksta večkrat težko razbrati, kaj naj pod besedo *Volk* razumemo), ali pa še ne povsem premagana velenemška miselnost je morda kriva, da ima bralec na nekaj mestih knjige vtis, kakor da so Nanningu Avstrijci kot narod še vedno Nemci in da so mu nekaj posebnega, od Nemcev odločenega, le kot samostojna država. Zato mu tudi besedi *Volk* in *Nation* pomensko večkrat nista isto. Težko bi bilo trditi, da morejo poglavja, v katerih Nanning o tem govori, posebej poglavje *Nation* (str. 105—111), kaj prida prispevati k utrditvi avstrijske nacionalne zavesti. V poglavju *Feigheit* (str. 119—123) pravi Nanning npr.: »Pri vsem tem (U.: namreč pri nacistični tiraniji, pri iztrebljanju Židov, kot nemški vojaki) so Avstrijci pridno sodelovali, so pa pred svetovno javnostjo odrezali boljše, ker so se pravočasno prenehali prištevati k nemškemu narodu« (*Volk*, str. 119). Nanning jim torej to kot nekako sramotno preračunanost zamerja. Še več takih formulacij je, ki kažejo na to, da Nanning čustveno še ni do kraja prekinil z velenemško idejo.

Odstotno, z okrog 530.000 avstrijskimi člani NSDAP, je bilo v Avstriji več nacistov kakor v Nemčiji, ugotavlja Nanning (prim. str. 138, 141). Gospodarski obup, ker je kapitalizem odpovedal, razočaranje nad demokracijo, dovtetnost »nemške duše Avstrijca« (str. 129) za površne ideale, »čisti, vztrajni idealizem bedastega malega nacija« (str. 129) iz srednjih, malomeščanskih socialnih slojev in še neumna težnja hoteti preprečiti še kaj hujšega, vse to je dalo nacizmu v Avstriji takšno število pristašev.

Ko so leta 1949 dobili mali nacisti zopet volilno pravico, je od volitev do volitev prešla tretjina k avstrijski ljudski stranki (ÖVP), druga tretjina k socialistom (SPÖ), tretja tretjina pa tvori glavnino svobodnjaške stranke Avstrije (FPÖ). Na lovu za njihovimi glasovi pa smo pozabili, da rjavi madež v naši politični geografiji še obstaja, po četrtoletju, med drugim zaradi tega, ker so ga po letu 1945 tako naglo kakor površno prepleskali s črno-rdečim beležem. Zaradi naglice in pomanjkljivosti take politične obnove udarja vedno znova na dan. Črno z rjavim in rdeče z rjavim sta kaj neokusni barvni mešanici, ki moreta komu politično delo v naši deželi popolnoma zagreniti« (str. 141). Nanning v nadaljnjem pravi, da je bila vključitev nacistov v avstrijsko politično življenje »veliko državniško dejanje« (str. 145), da pa se sicer, kulturno-vzgojno, ni skoraj nič storilo, da bi rjavi madež nacistične miselnosti s političnega profila Avstrije tudi zginil (prim. str. 140). In le na ta način, ne pa z administrativnimi posegi, more biti boj za likvidacijo nacistične miselnosti v Avstriji uspešen (prim. str. 137). V tem pogledu, tako pravi Nanning, je slabše kakor v Nemčiji. Gospodarsko špekulativna obzirnost do Nemcev in strankarsko politična špekulativna obzirnost do domačih nacistov gresta tako daleč, da se v Avstriji le malo piše in govori o žrtvah nacističnega nasilja in o odporiških

gibanjih proti nacizmu. »Nemške publikacije o odporu napolnjujejo veliko knjižnico, avstrijske niti aktovke« (str. 125). Še avstrijske spominske plošče imajo iz navedenih razlogov le zelo medlo besedilo (prim. str. 125 in 194). Tudi antisemitizem je v Avstriji še vedno zelo razširjen in živ. »Nacionalsocializem je bankrotiral, toda avstrijski antisemitski temelj je ostal« (str. 139). V kulturno-vzgojnem pogledu pa težišče problema ni niti pri FPÖ niti ne pri velikih nacijah. »Ta problem je problem duhovnega ozdravljenja malih nacijev, ki tvorijo še vedno zelo velik del avstrijskega prebivalstva. Če opustimo to sanacijo, bi se moglo zlo razširiti še na naslednjo generacijo in se je to že zgodilo. Če to opustimo, se v nadaljnjem ne bomo smeli čuditi obžalovanja vrednemu stanju v tako imenovanih inteligenčnih poklicih. Njihove glave so z nacističnim blatom še vedno najbolj umazane« (str. 145, prim. še str. 190). Nanning govori tudi o neonacizmu (str. 185—186). »Ideologija peščice mladih nacistov, ragù na kvadrat. Toda še vedno zadostuje. Mladi barbari so za tak gnoj pripravljeni tvegati več, kakor bi se predvidoma upala tvegati ta čas pretežna večina članov demokratičnih mladinskih organizacij za ideale, ki so vsebinsko resnično bogatejši in bolj solidno asortirani« (str. 185). Razstreljevanja na Južnem Tirolskem pripisuje Nanning tem nacističnim mladim barbarom.

V poglavjih pod skupnim naslovom *Črno-rdeči belež, Veliki lov za nacističnimi glasovi* (str. 145—147), ki pa je v tem poročilu že omenjeno, nadalje *Država so stranke* (str. 148—154), *Palmström in ustava* (str. 155—158), *Trajna koalicija* (str. 159—167) in *Proporc kunčjerejcen* (Karnikelzüchterproporz, str. 168—171) obravnava pisatelj nekatera zelo zanimiva in aktualna notranjepolitična vprašanja, obenem vprašanja zakonitosti in ustavnosti. Naj omenim iz teh poglavij le Nanningovo dokazovanje, v nasprotju z govorjenjem FPÖ o avstrijski »demokratiji«, da je koalicijsko vladanje SPÖ in VPÖ demokracija višje oblike. Pisatelj pa o tem očitvidno ni do kraja prepričan, kajti na drugem mestu navaja med glavnimi teoretičnimi nalogami bodočnosti tudi »radikalno, bojevito razmišljanje o možnosti in nujnosti črno-rdeče koalicije z vključitvijo miselne variante, da se polagoma bliža čas, ko koalicija ne bo več mogoča in potrebna« (str. 203).

V predzadnjem delu knjige z naslovom *Mladina brez barve* (str. 175—182) obravnava pisatelj tudi mladinski problem. Med najstrašnejše spomine na drugo svetovno vojno spada, kako je mladina, nemška in avstrijska, z iskrečimi se očmi in s Hitlerjevo krvavo religijo v srcu, marširala v vojno klavnico in v njej vztrajala do konca. In danes? »Opraviti imamo z najbolj nepremično in potemtakem, po definiciji, ki smo jo doslej uporabljali, z najbolj nemlado mladino v naši kulturni zgodovini... Lemuri, oblečeni kot mladina« (str. 176). Večina je zmožna le telesnega gibanja, v plesu, športu. Le manjšina manjšine diskutira, toda v domnevi, da sme tudi brez znanja diskutirati o vsaki temi ali po berilu, ki ga je zelo po svoje prebavila. Ostane manjšina manjšine manjšine, ki je drugačna, res mladostna. »Če pa bo zadostovala kot kvasina bodočnosti, ne vem« (str. 177).

»Toda — kdo pa ve, kaj se v tej mladini pravzaprav godi«, se vprašuje pisatelj dalje. »Morda gre samo za brezbriznost nasproti zanje neuporabljivi in nerazumljivi ideologiji odraslih, na Vzhodu in Zahodu. Kajti tudi na Vzhodu tožijo odrasli nad mladino tako kakor na Zahodu« (str. 179). Glede Vzhoda pa opozarja pisatelj na presenečenje, ki ga je pripravila madžarska in poljska

mladina oktobra leta 1956. Avstrijska in nemška mladina odklanja, da bi se obremenila s krivdo in sramoto preteklosti, hoče stati izven zgodovine. To je škodljivo, a odrasli ji nimajo kaj očitati. Kaj naj nudimo tej mladini, da je duhovno razgibljemo? »Kar ji je nudil Hitler, je izhajalo iz nemira, v tem primeru seveda pogubnega, in razgibanosti celega sistema. Torej je mogoče razgibati mladino le, če gre za splošno razgibanost? ... Maloštevilstvo in še napredujoče nazadovanje mladinskih organizacij naših političnih strank je torej dokaz za to, da ni v teh strankah nobene splošne dinamike, predvsem nobene duhovne, niti ne psevdoduhovne dinamike« (str. 181).

Zadnji del knjige obsega poglavja pod skupnim naslovom *Znamenja bodočnosti*. Uvod v ta del se začne z naslednjimi besedami: »Kje so torej za nas, ki smo zagrenjeni od laži in vrzeli v naši preteklosti, obremenjeni z rjavim madežem še v naši sedanjosti, ki se pustimo varati z obljubo, da bo črno-rdeči belež trajal vso bodočnost, neprijetno konfrontirani z mladino, ki, obrnjen kameleon, noče priznati sploh nobene barve — kje so torej znamenja bodočnosti? Ali pa teh znamenj sploh ne potrebujemo, ker bodočnost tako in tako pripada slepim in sitim? Ali je politični človek končno mrtev, človek, čigar domovina je bila nekdanj upanje, čeprav večkrat napačno? Ali zadostuje za vso prihodnost kot politična domovina tista stranka, ki od nesmiselnosti življenja nudi ali samo obljublja vedno le več premožnosti in blagostanja, v ostalem pa preljubi mir?« (str. 183). Poglavja, ki sledijo temu uvodu, obravnavajo dobra in slaba znamenja, znamenja, ki napovedujejo svetlo ali mračno bodočnost. Po kratkem poglavju o neonacizmu (str. 185—187) sledi poglavje o neokomunizmu (str. 187—189), za Nenninga pojav, ki napoveduje lepšo, smiselnejšo bodočnost. Govori pa o komunizmu še na več drugih mestih. Nanning izhaja iz avstromarksizma in je seveda odločen sovražnik stalinizma, nasprotnik marksizma-leninizma. Tudi komunizem Hruščova mu še daleč ne pomeni tistega, kar razumeva pod neokomunizmom (prim. str. 197, 199). V tem nasprotovanju zdrkne na enem mestu celo do trditve, da je »surovi antikomunizem« nekdanjih nacistov v sedanji situaciji še vedno nekaj boljšega kakor »surovi ali prefinjeni prokomunizem« (prim. str. 154). Na drugem mestu pa graja tiste, ki gredo v svojem antikomunizmu tako daleč, da zamolčujejo resnico, da so bili v Avstriji prav komunisti najbolj odločni borci proti nacizmu (str. 128). Nanning pozabi tu povedati, da so bili komunisti obenem med najodločnejšimi borci proti velenemštvu. Ostro zavrača tudi »bornirani« antikomunizem, na primer tistih, ki istovetijo komunizem s fašizmom: »Fašistična ideologija je bila vedno le ragù po okusu malomeščanov, fašistična fraza vedno le barbarska in sadistična. Komunistična ideja pa je po svojem bistvu veliko, prastaro upanje človeštva. Komunistična praksa je kljub barbarskim sredstvom dozorela do ogromnih materialnih graditeljskih storitev, učinkovala je na velike daljave« (str. 187). V tej zvezi citira Nanning tudi Kantovo pozitivno mnenje o veliki francoski revoluciji (iz *Der Streit der Fakultäten*) in pravi: »Neofašizem je kakor zmenè, ki mu po smrti še nekaj časa rastejo lasje in nohti. Novi duhovni vzgibi komunizma pa nasprotno pomenijo mladostno rast, mogočen kos revidiranega upanja« (str. 188). »V krščanskem maternem toku, od katerega sta se nekdanj ločila, bi se liberalizem in socializem zopet našla« (str. 188).

V poglavju *Somračna dežela Avstrija* (str. 190—194) se vrne Nanning k razmišljanju o »mračni« duhovni sedanjosti v Avstriji in k svoji osrednji tezi o

še vedno močni nacistični miselnosti. »Stojimo — v Avstriji še bolj kakor v Nemčiji — pred situacijo, da je miselna umazanija nacionalsocializma pone-
snažila glave naših someščanov v taki meri, da na to raje ne mislimo... Fašizem
in stalinizem sta bila za svet dvoje tako močnih pretresov, da ju občutimo
danes šele v zelo majhni meri. Kar se tiče fašizma, se je pred očmi večine
sodobnikov usmiljeno spredla fina, gosta in močna mreža zgodovinskih laži in
spominskih vrzeli. Temu usmiljenemu pajčolanu... velja — in to sem poizkusil
v tem spisu — postaviti nasproti zadostno mero neusmiljenosti. V nasprotju z
materialno obnovo je treba duhovno razkrajati, rušiti« (str. 190—191), to je: v
nasprotju s potuho, ki je je deležna nacistična miselnost sredi avstrijske mate-
rialne obnove, se je treba proti tej miselnosti bojevati, jo razkrojiti. Šele ko
bomo to storili, bomo mogli razumeti naloge bodočnosti. Med nevarnostmi, ki bi
jih bilo treba premagati, govori Nennig tudi o »nevtalizmu«. Uzakonjena vo-
jaška nevtalnost se mu zdi nevarna za duhovni razvoj, trdnost in značajnost
Avstrijcev. Giblje pa se pri tem pisatelju na politično zelo spolzkih tleh.

Domovina Evropa (Heimat Europa, str. 195—200) je nova domovina, obljub-
ljena dežela, v katero bi bilo treba usmeriti glavne politične težnje evropskih
narodov. To je ideja, ki bi mogla razgibati tudi mladino. Zvezna država in ne
nacionalna država! Ze v začetnih odstavkih tega poročila so navedene o tem
glavne misli pisatelja. Zdi pa se, da je Nennig zelo nagnjen k temu, da kseno-
fobijo nacionalizmov spremeni v nasprotje preziranja in omalovaževanja neka-
terih nacionalnih dejstev. Glede Avstrije ga k temu zavaja že njegov posebni
odnos do velenemške ideje in prav ta odnos nam poleg še nekaj drugih dvomov
narekuje do Nennigovih sicer tako duhovitih in entuziastičnih izvajanj o
novi domovini Evropi neko rezerviranost. Razlikuje pa se Nennigova zamisel
Združene Evrope od mnogih drugih na Zahodu po večji odprtosti nasproti
Vzhodu. V Združeno Evropo vključuje perspektivno tudi vzhodnoevropske,
»nekomunistične« države.

Zaključno poglavje *Začnimo znova* (Neubeginnen, str. 201—204) je napisano
predvsem na uslov avstrijske socialistične stranke SPÖ, njenega vodstva. Go-
vori o potrebi obnovitve socializma v glavi in v udih. Nadalje pravi: »Tém
Avstrija in socializem ni mogoče prav ločiti, ne če gre za preteklost, ne če gre
za prihodnost. Obe témi imata skupno preteklost, že celo pa skupno prihodnost«
(str. 202). Kakor da pričakuje za nekatera izvajanja o socializmu in socialistih
ukor socialističnega strankinega vodstva, citira pisatelj svarilo velikega nem-
škega marksista Franca Mehringa, da bi se bojna stranka grizla v lastno meso,
če bi, radamantski sodnik, obsojala bojevite nature zaradi njihovih domnevnih
ali resničnih napak (prim. str. 205).

Ko je pisal to knjigo, je vedel, kako malo to koristi, piše Nennig v epilogu.
Toda prišel bo trenutek, ko bodo te ideje zavzele materialno postavo in silo.
Do tistega časa pa je treba z vso razkrajajočo silo povedati vse, vedno znova in
še enkrat vse, dokler ne pride ura... To je družbena funkcija duhovnega
življenja, pravega intelektualca. Nato se začne boj za nove ideje. So avtorji, ki
jim to kroženje ne samo zadostuje, temveč čutijo nad tem celó zadovoljstvo.

Treba je priznati: Ta knjiga je pisana na vse družbene, ideološke in poli-
tične strani v Avstriji izredno izzivalno. In za resnico gre pisatelju prav zares.
V politični literaturi našega časa zavzema ta knjiga posebno mesto. Močno za-
nimiva je tudi po široki problemski razgledanosti, ne glede na to, ali so vsi
problemi pravilno postavljeni in naglašeni in kako si pisatelj potem rešitev

posameznih problemov zamišlja. Ali bo dosegla svoj namen? Za zdaj se v avstrijski publicistični javnosti na to knjigo ni bogve kaj zganilo. Molč ali omalovaževanje ne bi pomenilo nič dobrega. Prav na glavno obtožbo še vedno močne nacistične miselnosti v Avstriji ni bilo doslej (do junija 1964) nobenega odgovora.

Lojze Ude

INFORMACIJA O PUBLICISTU VLADIMIRU MARTELANCU. Šele letos so svoji Vladimira Martelanca pri Sv. Ivanu v Trstu prejeli od Mednarodnega Rdečega križa podatke o dnevu in kraju njegove smrti. Doslej je bilo znano le, da ga je nacistična policija v predpomlad 1944 odvedla iz tržaških zaporov v eno svojih koncentracijskih taborišč v Nemčiji; nekje na poti so ga ločili od rojaka sopotnika, ki ga je poslednji videl — potem je izginil brez sledu (govorice, da naj bi se bil po koncu vojne vračal iz Nemčije domov, je bilo razmeroma lahko ovreči kot docela neosnovane). Iz zdaj sporočenih taboriščnih vpisov je razvidno, da je Martelanc dne 9. marca 1944 postal dachauska številka 65267 in da so ga kot sužnja-številko po dobrih dveh tednih iz Dachaua premestili v še bolj zloglasno taborišče Natzweiler, kjer je v nečloveških razmerah sužnjež preživel samo še čas od 27. marca do 11. aprila 1944, dneva svoje smrti. Na tej svoji kratki poti skozi prekleta taborišča tudi on kakor toliko drugih ni imel sreče, da bi bil naletel na tisto bodisi individualno ali organizirano pomoč sojetnikov, ki ji je pač treba šteti v dobro, da je ponekod obvarovala pri življenju ne tako maloštevilne sužnje-številke, ki jim je pretila smrt od izmučenosti.

Obvestilo Mednarodnega Rdečega križa je torej prispelo ravno za dvajseto obletnico smrti tega »izredno talentiranega, toda skoraj pozabljenega publicista«, kakor ga je v zadnji lanski številki *Naših razgledov* (str. 488) označil Ivan Kreft, ko me je likratil javno pozval, naj bi začel misliti na ponatis Martelancovih spisov in na informacijo o njegovi »pestri« življenjski poti kot nekakšnega »komunističnega Ahasverja«. Pred nekaj meseci je izšla antologija slovenskih esejev in kritik *Razgledi v književnosti 1918—1941*, v katero je urednik France Zadravec uvrstil tudi Martelancovo razpravo *O Cankarjevem svetovnem nazoru* in kratko oznako o njenem piscu: iz nje (str. 251) izvemo, da je ta »pomembni razgledani marksistični publicist s Tržaškega« pisal najprej v tržaško *Delo* (1920—1926), da je v tridesetih letih pošiljal *Sodobnosti* članke iz Sovjetske zveze in končal kot smrtna žrtev okupatorskega nasilja, vendar pogrešamo ob njegovem imenu letnici rojstva in smrti, ki sicer ne manjkata za imenom nobenega drugega v antologijo uvrščenega že pokojnega esejista in kritika.

Spričo tega sem se odločil sprejeti pobudo Ivana Krefta in podati javno informacijo o zdaj le redkim znani življenjski poti tega res pozabljenega publicista in politika, le da se hočem pri tem omejiti le na sumarno biografsko skico in nuditi le pregled njegove publicistike, ne pa tudi njegove politične dejavnosti.

Vladimir se je rodil v Trstu 8. maja 1905 v družini sodnega uradnika. Bil je najstarejši med štirimi brati (od katerih živi skupaj z materjo na družinskem domu pri Sv. Ivanu samo še najmlajši dr. Drago Martelanc). Po domači osnovni šoli je Vlado študiral gimnazijo najprej v Trstu, po italijanski zasedbi leta 1918 pa v Kranju in v Ljubljani; maturiral je leta 1925 v Idriji.